

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

‘Er is sprake van een toenemende morele schaarste in de wereld’

In gesprek met Maxime Verhagen

door *Marcel ten Hooven*

Hoofdredacteur van *Christen Democratische Verkenningen*.

Na de val van de Muur heerste optimisme over een nieuwe wereldorde, met meer vrijheid en democratie. Die is vals gebleken. De democratische transformatie is bij lange na niet voltooid en met de eerbiediging van mensenrechten staat de wereld er evenmin gunstig voor. Minister van buitenlandse zaken Maxime Verhagen meent dat die stagnatie kan worden gekeerd als we ons realiseren dat bevordering van mensenrechten en handelsbetrekkingen hand in hand gaan. ‘Het moet ertoe doen of hier een christendemocraat zit of een socialist of een liberaal. Dat moet verschil maken.’

De val van de Muur is voor Maxime Verhagen levende geschiedenis. Nog maar luttele maanden europarlementariër, belandde hij op een van die spannende dagen na 9 november 1989 bij de Muur, om met de Duitsers mee te hakken in de kolos van steen en beton die hun land zo lang verdeeld had gehouden, zowel in letterlijke, fysieke zin als politiek-ideologisch en economisch.

Nu de stramme DDR-autocraten het hadden afgelegd tegen de wil van het volk, deelde Verhagen in het vrolijke vrijheidsgevoel en het optimisme dat de wereld aan de vooravond stond van een democratische

metamorfose. De ontzuivering volgde in later jaren. De wereld waarin Verhagen nu rondreist als minister van Buitenlandse Zaken kent nog altijd onvrijheid, onderdrukking en rechteloosheid. ‘De verwachting dat het tijdperk van de autocratie voorbij was en *alle Menschen Brüder* zouden worden is voorbarig gebleken’, erkent hij.

Niet zonder romantische gevoelens, in het besef deelgenoot te zijn geweest van een grote gebeurtenis, kijkt Verhagen terug op zijn belevenissen tijdens die novemberdagen twintig jaar geleden: ‘Ik was aanwezig waar de geschiedenis werd gemaakt.’ Zijn

verhaal begint in september 1989, twee maanden voor de val van de Muur, in Polen: ‘Ik was net gekozen in het Europees parlement toen die hele omwenteling in het Oostblok begon. Ik was in september 1989 uitgenodigd naar Polen te komen voor de herdenking van het begin van de Tweede Wereldoorlog, vijftig jaar eerder. In Polen ging de transformatie naar de democratie snel. Voor de eerste keer sinds de communistische machtsovername vonden er semivrije verkiezingen plaats. De vrije vakbeweging Solidarność van Lech Wałęsa won zetels en de christendemocratische intellectueel Tadeusz Mazowiecki vormde de eerste regering waarin niet-communisten zitting namen.’

‘Er was een groot congres waarvoor ze wereldwijd de jongste parlementariërs hadden uitgenodigd, om te debatteren over blijvende vrede in de wereld. Het was ook voor het eerst dat een Oost-Europees land parlementariërs van overal ter wereld uitgenodigde, westerse politici naast radicale communisten uit de DRR, die zeiden dat er oorlog zou zijn zolang het Amerikaanse imperialisme bestond. Ik kreeg echt het idee getuige te zijn van de geschiedenis bij de kranstlegging ter herdenking van de gevallen. Daar stond Jaruzelski, de laatste communistische dictator, geflankeerd door Lech Wałęsa en Mazowiecki. In dezelfde tijd ontvluchtten vele Oost-Duitsers hun land via het eerste gat in het IJzeren Gordijn, langs de grens tussen Hongarije en Oostenrijk. Die mensen stelden met hun voeten.’

‘Ik ben spoedig daarna met Duitse collega’s in een Trabantje naar Potsdam gereden, om met mensen van de dissidente beweging *Neue Demokratie* te praten. Ongelooflijk, hoe groot hun enthousiasme was. Alles zou anders worden! ’s Avonds laat ging ik per taxi terug naar West-Duitsland, maar doordat ik heen was gereden met een Duitse collega

had ik geen visum. Die douanebeambte bij Checkpoint Charlie had geen idee wat-ie moest doen. Hoe kan een buitenlander nu uit Potsdam komen aanrijden zonder visum! Dat kan administratief helemaal niet. Die

.....
.
.
.
.
.
.
.
.
.
.
.
.....
*De val van de Muur zou de
definitieve zege van goed over
kwaad betekenen*

man mag hier niet zijn. Weg, weg, weg met hem! Spoedig daarna viel de Muur. Ik heb thuis nog de brokstukken liggen die ik er met Duitse collega’s uit heb gehakt.’

‘Er was toen die Muur viel hoop dat alles goed zou worden. De democratie had overwonnen, de dictatuur verloren. Goed had kwaad verslagen. Dit was het einde van de openluchtgevangenis. En in dat jaar veranderde meer ten goede. In Zuid-Afrika stemde president Frederik de Klerk in met de vrijlating van Nelson Mandela. Van alles veranderde in wat lange tijd een naoorlogse status-quo leek. De Franse president François Mitterrand sprak over een Europees Huis met verschillende kamers. De sfeer was dat er nu een einde zou komen aan de tweedeling in Europa, aan de Koude Oorlog en aan de oorlogsdreiging op het Europese continent. Eindelijk.’

*Veel is sindsdien inderdaad ten goede
gekeerd, dankzij de wervende kracht die
van de westerse democratie en de vrije
handel uitgaat. Tegelijkertijd constateerde u in een sleutelrede in Leiden dat de
democratische transformatie verre van
voltooid is. Ook sprak u van een ‘toene-
mende morele schaarste’ op de wereld.*

VERHAGEN ‘Sinds de val van de Muur zijn grote delen van de wereld er daadwerke-

lijk flink op vooruitgegaan. De democratie is gevestigd in de Oost-Europese landen. Duitsland is herenigd. De Europese Unie is uitgebreid, waardoor eindelijk de tweedeling voorbij was en welvaart, democratie en menselijke waarden zich over heel Europa hebben uitgespreid. Maar aan de andere kant is de boel weer aan het wrikken en schuiven. De mondialisering heeft vele directe effecten, zowel positieve als negatieve. Vaak wordt gezegd dat politici die een uitvlucht zoeken voor eigen fouten de schuld leggen bij mondialisering. Was dat maar zo, zou ik haast zeggen. De risico's van mondialisering zijn reëel. Banenverlies, degradatie van het milieu, verandering van het klimaat, terrorisme en flitskapitaal zijn in onze samenleving van nu zichtbaar aanwezig. Alleen maar keerzijden van de mondialisering die ons begrijpelijkerwijs een *unheimisch* gevoel geven. Onze ouders wisten zeker dat hun kinderen het beter zouden krijgen dan zij het zelf hadden. Maar voor ouders van nu is dat geen gegeven meer. Zij twijfelen aan de toekomst die hun kinderen tegemoet gaan. Wordt het allemaal nog wel beter?'

'Ook het optimisme van direct na de val van de Muur is achterhaald. De verwachting was dat Rusland en de voormalige satellietstaten zich zouden transformeren tot volwaardige democratieën, met open economieën, op westerse leest geschoeid. Dat project is deels bewaarheid. Maar de conclusie dat het voorgoed gedaan was met de autocratie was voorbarig. De democratische transformatie is niet voltooid, ondanks de toegenomen economische verwevenheid die de mondialisering teweeg heeft gebracht. Ik vind zelfs dat er sprake is van een toenemende morele schaarste in de wereld. Bepaalde morele waarden worden lang niet geaccepteerd.'

Wat bedoelt u daarmee?

VERHAGEN 'De legitimiteit van universele waarden als gerechtigheid, gelijkwaardigheid, solidariteit, humaniteit en vrijheid wordt dan in twijfel getrokken. Zestig jaar geleden hebben de VN met de universele verklaring van de rechten van de mens geprobeerd een soort morele wereldorde te proclameren. Zij drukt in wezen de basale waarde van een vreedzame omgang tussen mensen uit, treffend verwoord in het motto: "Wat je niet wilt dat jou wordt aangedaan, doe dat ook een ander niet." Zó hoor je met elkaar om te gaan en daarbij horen déze mensenrechten. Die basale notie maakt deze mensenrechten universeel. De universele verklaring van de rechten van de mens is

*Steeds krachtiger klinkt
het onjuiste geluid dat de
universele rechten voor de
mens in werkelijkheid een
instrument van westerse
hegemonie zijn*

dus geen westerse uitvinding, laat staan een Amerikaanse; zij is met recht een verklaring waar iedereen op de wereld achter kan staan.'

'Dat universele karakter is ten tijde van de Koude Oorlog omstreden geweest, maar opnieuw bekrachtigd op de VN-conferentie over mensenrechten in 1993, in Wenen. Het Vaticaan, Arabische landen, China hebben daar opnieuw de vraag opgeworpen hoe universeel de mensenrechten in de universele verklaring nu eigenlijk werkelijk zijn. Was de uitleg van deze rechten niet ook afhankelijk van de religie en de traditie van een land? Ik zat daar toen namens het Europees parlement. Opnieuw is daar in Wenen

FOTO: DIRK HOL

uitgesproken dat het universele rechten zijn die altijd en overal, voor iedereen gelden. Maar de laatste jaren beluister ik helaas opnieuw, krachtiger dan eerst, het geluid dat ze in werkelijkheid een instrument van het Westen zijn om naar hegemonie te streven: “Wij hebben onze eigen cultuur en onze eigen religie. Met jullie waarden hebben wij niets te maken.” Een excuus van autocratische regimes om de mensenrechten niet van toepassing te verklaren op hun eigen mensen.’

Daarop doelt u als u zegt dat u een toenemende morele schaarste in de wereld signaleert?

VERHAGEN ‘Ja, ik doelde op het dagelijks leven onder regimes die het universele karakter van de mensenrechten ontkennen en zeggen dat ze een westerse uitvinding zijn.

Ik heb dat overigens nog nooit iemand horen zeggen die gemarteld wordt of gevangengezet. Het zijn altijd de leiders die dit excuus gebruiken, de Mugabes en de andere dictators van deze wereld.’

‘Een zorgelijke tendens is dat sommige landen met een groeiende economische macht zich assertiever opstellen en zich niets meer gelegen laten liggen aan de mensenrechten. Een land als Rusland, bijvoorbeeld, zegt: “Ja, ten tijde van Boris Jeltsin waren we armlastig en hebben we jullie mensenrechten geaccepteerd. Dat lieten wij ons maar welgevallen. Maar nu zijn wij met onze energievoorraden puissant rijk en zijn jullie van ons afhankelijk. Wij laten ons niet alles meer welgevallen.” Dat soort zelfbewustzijn zie je ook opkomen bij het Chinese bewind, bij Arabische regimes. Als het ten koste gaat van universele waarden, noem ik dat toenemende morele schaarste.’

U denkt aan deze landen in het bijzonder?² Rusland, China, Arabische landen?

VERHAGEN 'In sommige delen van Afrika kun je deze tendens ook constateren.'

Maar in Afrika zal dat niet samenhangen met toenemende economische macht.

VERHAGEN 'Nee, maar wel met een toenemende afhankelijkheid van China. Ze krijgen meer en meer goederen en geld, in ruil voor grondstoffen en invloed, zonder dat China daaraan voorwaarden verbindt op het gebied van mensenrechten.'

U zei ook dat sommige regimes op grond van de overheersende religie in hun land een uitzondering op mensenrechten willen maken. Waar doelt u dan precies op?

VERHAGEN 'Op regimes die geloofsafval bestraffen met de dood, of met een beroep op religie homoseksuelen gevangenzetten of zelfs ophangen. Dat heeft niets meer met godsdienstvrijheid te maken. Hier worden de rechten van het individu ondergeschikt gemaakt aan de willekeur van de machthebber. Ik vind dat een zorgelijke ontwikkeling.'

Hoe is die te keren? U beschouwt de bevordering van mensenrechten als een fundament van uw buitenlandbeleid. Op de kritiek dat die inzet achterhaald en naïef is, hebt u in diverse redes geantwoord dat mensenrechtenbeleid óók in het nationale belang van Nederland is.

VERHAGEN 'Ja, zonder meer. Voor mij gaan waarden en belangen hand in hand. Wij zijn een land dat als geen ander voor zijn veiligheid, zijn welvaart, zijn werkgelegenheid afhankelijk is van andere landen. Door dat wij een land zijn dat exporteert, ervaren

wij direct in negatieve zin de gevolgen als de toestand in een ander land minder stabiel wordt. Zo'n toestand doet zich voor als in dat land de rechtsstaat niet wordt gerespecteerd, of op andere wijze mensenrechten worden ondergeschoffeld. Dat merken wij direct in onze exportmogelijkheden en onze buitenlandse investeringen. Wij staan in de top tien van investeringen over de grens, wij hebben in grootte het derde pensioenfonds, de zevende bancaire sector en de zestiende economie. Nederlanders zitten overal. We hebben dus een direct belang bij een stabiele internationale rechtsorde.'

'We spraken al even over de mondialisering. Dankzij onze open economie ondervindt Nederland daarvan direct de gevolgen, óók de profijtelijke. Onze welvaart en werkgelegenheid zijn mede dankzij de mondialisering zo hard gegroeid. En dat proces is niet iets waar je vóór of tegen kunt zijn, het is er gewoon.'

Wat Hans van Mierlo ooit zei over de degenen die de individualisering een halt willen toeroepen: 'Dat is hetzelfde als proberen het weer te beïnvloeden.'

VERHAGEN 'Ja, inderdaad. Het is dan mijn taak om met het buitenlandbeleid de kansen van de mondialisering te optimaliseren en de negatieve gevolgen te minimaliseren.'

Dan spreekt u over de economische kansen. En u zegt daarnaast dat het buitenlandbeleid ook een morele component mag hebben, omdat Nederland is gebonden aan zijn handtekening onder de universele verklaring van de rechten van de mens.

VERHAGEN 'Dat is niet gratis, zeker niet voor een christendemocraat. Onze uitgangspunten gerechtigheid, solidariteit,

rentmeesterschap, gespreide verantwoordelijkheid houden voor een christendemocratische politicus ook verplichtingen in. Dat moet ook in het beleid te zien zijn. Het moet ertoe doen of hier een christendemocraat zit of een socialist of een liberaal. Dat moet verschil maken.’

Maar sociaaldemocraten en liberalen hechten toch evenzeer aan de mensenrechten?

VERHAGEN ‘Uiteraard. Maar zij zullen allicht andere accenten leggen. De politieke overtuiging van een minister moet zichtbaar zijn in het beleid. Anders kunnen we hier net zo goed een bureaucraat neerzetten, een technocraat. Hoewel het dan zonder meer goed zou gaan met beleid, zit op deze stoel niet voor niets geen ambtenaar maar een politicus.’

Wordt de inzet voor mensenrechten niet moeilijker in een tijd waarin economische belangen zo zwaar wegen, zoals nu met de kredietcrisis? De economie lijkt weer helemaal voorop te staan.

VERHAGEN ‘Ik gaf u al eerder het argument dat bevordering van de mensenrechten ook een vorm van handelsbevordering is. Hoe stabielere de wereld, hoe gunstiger de omstandigheden voor de handel. Ten tweede moeten we ons afvragen waarom landen zich in toenemende mate afwenden van het multilaterale stelsel. Ik doel op het geheel van internationale instituties waarmee de wereld na de oorlog heeft getracht nieuwe chaos en strijd te voorkomen, een mondiale ordening die is gebaseerd op rechtsbeginselen. De Verenigde Naties, het IMF, de Wereldbank. Opkomende economieën als China, Brazilië, India keren zich van dat stelsel af. Waarom? Omdat ze zich er onvoldoende in herken-

nen, bij gebrek aan een reële vertegenwoordiging. India en Brazilië aanvaarden niet langer dat zij geen permanente zetel hebben in de Veiligheidsraad. In de raad zit wel een land als Frankrijk of het Verenigd Koninkrijk, maar geen Zuid-Afrika, geen Japan, geen India, geen Brazilië. Hoe kan zo’n eenzijdig samengesteld orgaan dan het morele gelijk hebben?’

‘En Brazilië, India en China zeggen hetzelfde over hun ondervetegenwoordiging in de internationale financiële instellingen. Ze vinden het absurd dat de topmannen van de Wereldbank en het IMF nog steeds respectievelijk een Amerikaan en een Europeaan moeten zijn. Die landen zeggen terecht dat zij een sterke economie zijn en financieel meer in de melk te brokkelen hebben dan tal van andere landen die wél fatsoenlijk

.....
.....
Waarom zouden de Chinezen hun miljarden ter beschikking stellen voor de redding van het financiële systeem als zij daar niet eens over mee mogen praten?
.....
.....

zijn vertegenwoordigd. En dan gaan Wereldbank-topman Zoellick en IMF-voorzitter Strauss-Kahn hun vertellen wat zij moeten doen? China, de tweede economie van de wereld, die ongeveer de hele staatsschuld van de Amerikanen in handen heeft, is goed voor niet meer dan 3 procent van de stemmen in deze instellingen! Waarom zouden de Chinezen hun miljarden ter beschikking stellen voor de redding van het financiële systeem als zij daar niet eens over mee mogen praten? Dan gaan zij ofwel die dollars in hun eigen zak houden, ofwel zij negeren de internationale financiële instellingen.’

‘Het zijn allemaal terechte punten van kritiek die de legitimiteit van onze internationale ordening aantasten. Ik ben inmiddels zover dat we niet kunnen volstaan met een reparatie van het dak, er moet gewoon een nieuw dak op. Anders zullen steeds meer landen die ertoe doen het internationale systeem de rug toekeren.’

U hebt, om het eens kuyperiaans te zeggen, architectonische kritiek op een stelsel dat in de laatste oorlogsjaren, in Bretton Woods en San Francisco, is vormgegeven.

VERHAGEN ‘Zo kun je het zeggen. Ze weerspiegelen de machtsverhoudingen van toen.’

En spelen niet meer de stabiliserende rol die ze destijds is toegedacht.

VERHAGEN ‘Zo is het! Het gevolg is dat mensenrechten allengs minder gewicht in de schaal leggen, naarmate de legitimiteitscrisis van de VN dieper wordt. De G20 is een voorbeeld voor de toekomst. Ooit een wat anonieme club van ministers van Financiën die een sluimerend bestaan leidde, heeft de G20 zich rap ontwikkeld tot een toonaangevend forum dat belangrijke beslissingen over de wereldeconomie voorbereidt. De G20 heeft het voordeel dat hij groter en dus representatiever is dan de G8, dat oude gezelschap van de grootste industriestaten. Ook China is vertegenwoordigd, India, Brazilië, Indonesië, Zuid-Afrika. Tegelijkertijd is de G20 klein genoeg om zaken te kunnen doen. Geen eindeloos vergadercircuit.’

‘Nederland zit niet in de G20, maar wij hebben ons er wel bij gepraat op de G20-toppen in Washington en Londen, dankzij onze inzet, dankzij ons lobbywerk ook. De besluiten daar hebben meteen gevolgen voor onze economie en onze financiële sector. De

toppen in Washington en Londen hebben een duidelijk signaal afgegeven dat de internationale gemeenschap de crisis samen te lijf wil gaan.’

Nu is het voor een minister van een klein land gemakkelijker kritiek op de achterhaalde organisatie van internationale instellingen te uiten dan voor uw ambtgenoten in de landen die het roer bij die instellingen daadwerkelijk in handen hebben. Merkt u bij de grotere landen al iets van bereidwilligheid om de VN, het IMF, de Wereldbank bij de tijd te brengen?

VERHAGEN ‘Bij een land als het Verenigd Koninkrijk absoluut. Het Verenigd Koninkrijk zegt meer dan ooit tevoren dat het belang heeft bij de multilaterale instellingen. De pijn zal te groot zijn als de Britten hun vetorecht in de Veiligheidsraad moeten opgeven, omdat ze dan wel erg veel macht kwijtraken, maar je kunt met hen wel over een andere samenstelling van de raad praten. En in de contacten die wij hebben met de Verenigde Staten, merken we dat zij ons een interessante partner vinden om binnen Europa een discussie over de multilaterale instellingen los te trekken.’

Vaag. Maak dat eens concreet?

VERHAGEN ‘Onder de regering-Bush keerden de VS zich van de Verenigde Naties af. Ze geloofden het wel, met al die abjecte landen in de VN die hun vingertje naar de Verenigde Staten opstaken en zelf helemaal niet deugden. De nieuwe Amerikaanse regering daarentegen is geïnteresseerd in onze visie op de mogelijke versterkingen van het multilaterale systeem. Ze hechten aan onze ervaringen daarmee.’

‘Overigens zullen de Europese landen zich zelf ook moeten bezinnen op de positie

die ze in het IMF en de Wereldbank innemen. Dat geldt ook voor Nederland. Als we onze invloed in deze gremia voor de lange termijn veilig willen stellen, dan moeten we met België en Luxemburg als Benelux gezamenlijk optrekken.’

Signaleert u een dergelijke beweging ook als het gaat om de machtsvraag in de financiële instellingen?

VERHAGEN ‘Wat er ook verandert, Amerika blijft gewoon een supermacht, óók na de financiële en economische crisis. De VS zullen hoe dan ook in al die instellingen zwaar vertegenwoordigd zijn. Amerika afgeschreven? *Forget it!* Dat blijft de komende decennia het machtigste land van de wereld. Zij zijn dan ook niet de gemakkelijkste als het gaat om hervormingen van de Veiligheidsraad, de Wereldbank of het IMF, om het afstaan van macht.’

‘En het is ook niet evident dat de Amerikanen, zoals vanouds, als eerste naar Europa zullen kijken als de vanzelfsprekende, geestverwante partner in machtspolitieke kwesties. China is voor hen van groot belang. Een goede trans-Atlantische relatie met de VS mag voor ons onverminderd belangrijk zijn, voor de VS ligt dat anders. Voor de Amerikanen wordt de relatie met China minstens zo zwaarwegend. Obama heeft zijn hand uitgestrekt naar de islamitische wereld, naar China, zelfs naar Iran. Als de Amerikanen menen eerder Azië dan Europa nodig te hebben om hun eigen belangen veilig te stellen, dan zullen zij ook eerst naar Azië kijken en dan pas naar Europa. Het is niet anders.’

‘Daarom heb ik eerder beklemtoond dat de VS wat moeten overhouden aan een blijvende betrokkenheid bij Europa. Het moet de Amerikanen wat opleveren. En dat vergt van Europa dat het wat levert, een bijdrage

aan duurzame energie, of aan veiligheid, of aan de economie. Dan is het niet bemoeidigend dat Europa Obama zo weinig toezegde na zijn geweldige tour langs Londen, Straatsburg, Praag, Istanboel.’

Waarop doelt u precies?

VERHAGEN ‘De Amerikanen zeggen nu: “Oké, wij luisteren nu naar jullie. Jullie hebben ons altijd de huid vol gescholden over Guantánamo en over geheime detentiekampen, jullie zeggen dat de bestrijding van het terrorisme met respect voor mensenrechten moet, jullie zeggen dat die strijd niet zonder diplomatie en ontwikkelingssamenwerking kan. Best. Daar luisteren wij naar. Maar lever dan ook een bijdrage. Laat ons dat niet alleen doen.” Dat zeggen ze met recht. De bestrijding van het terrorisme is ook in het belang van de burgers in Nederland, in Londen, in Madrid. Het is een gezamenlijke opdracht die een gezamenlijke inspanning vergt. Dat moet van onze kant dan ook wel blijken. Dat betekent bijvoorbeeld dat de NAVO voor de Amerikanen lonend moet blijven. Waarom zouden zij anders het leeuwendeel van de kosten van het bondgenootschap nog op zich nemen?’

Daarom pleitte u in uw Leidse rede in september 2008 voor hogere Europese defensie-uitgaven en voor een grotere Europese bereidwilligheid om mee te werken aan internationale missies, Afghanistan voorop.

VERHAGEN ‘En daarom erger ik mij zo hartgrondig aan bepaalde, nationalistisch georiënteerde partijen, die zeggen dat er natuurlijk hard moet worden opgetreden tegen terroristen en hun groeperingen, alleen niet door onszelf. Dat moeten anderen maar voor ons doen. Ze keren zich tegen missies

in Afghanistan, Kosovo, Darfur, eigenlijk overal ter wereld.’

Een commentator typeerde deze houding als: ‘Veilig achter de dijken, op anderenmans kosten.’

VERHAGEN ‘Ja, dat is juist getypeerd. Wij sluiten de boze buitenwereld buiten en als de boze buitenwereld ons toch raakt, dan moeten anderen dat maar voor ons oplossen. Waarom zou Amerika of Engeland iedere keer voor ons de kooltjes uit het vuur halen als wij niet bereid zijn mee te doen? Op een gegeven moment houdt dat op. Misschien

De verkiezing van Obama is een bewijs dat goed functionerende democratieën zichzelf kunnen corrigeren en inspelen op veranderingen

denken deze nationalistisch georiënteerde partijen dat Nederland beter af is als het alleen nog aan zichzelf denkt en niet meer bereid is naar de ander te kijken. Op korte termijn lijkt dat wellicht ook beter. Maar op de langere termijn heeft zo’n in zichzelf gesloten houding desastreuze effecten. We kunnen het niet alleen oplossen. We leven niet op een eiland.’

Welke voorbeelden hebt u nog meer in gedachten, als u dit uitspreekt?

VERHAGEN ‘De neiging tot protectionisme, bijvoorbeeld. Op korte termijn kun je dan jouw fabriekje overeind houden, maar op langere termijn is dat *killing*. Ik bespeur die neiging hier bij de PVV, bij de SP. Ik vind dat kortzichtig, net zo kortzichtig als de

onwil een EU-lidstaat als Polen financieel te ondersteunen.’

Of de onwil om SoJSF’s aan te schaffen?

VERHAGEN ‘Los van de discussie of de JSF daadwerkelijk het beste toestel is, vind ik het van de gekke als partijen menen wel lid te kunnen zijn van de NAVO zonder financiële offers voor onze defensie te brengen. Ik vind het onjuist te zeggen dat we met dat JSF-geld zoveel nuttige uitgaven zouden kunnen doen.’

Het argument van SP-fractie leider Agnes Kant.

VERHAGEN ‘Inderdaad. Ga dat de mensen in Londen maar uitleggen. Of de mensen in Madrid, in Bali, in New York. Ga dat de mensen in Georgië maar zeggen.’

Uw oordeel over president Obama is buitengewoon positief. U hebt hem geprezen om zijn vriendschappelijke houding jegens Europa, zijn bemiddeling bij de benoeming van Rasmussen tot NAVO-topman, zijn toespraak over ontwapening in Praag, zijn uitgestoken hand naar de moslims in Istanboel. Dat is grote winst ten opzichte van het vorige Amerikaanse regime.

VERHAGEN ‘Absoluut. De verkiezing van Obama op zich is een bewijs te meer dat goed functionerende democratieën zichzelf kunnen corrigeren en inspelen op veranderingen. Amerika is hard geconfronteerd met de les van Irak. Dat was een ingreep die niet alle verbeteringen bracht waarop de VS hoopten. We hebben ook gezien dat de regering-Bush zich in haar laatste twee zittingsjaren matigde en meer oog kreeg voor diplomatie en ontwikkelingssamenwerking,

niet in de laatste plaats dankzij Condo-leezza Rice. Bush en de zijnen zijn dan ook indringend geconfronteerd met de grenzen van wat een supermacht, zelfs de grootste supermacht, vermag. De VS ontdekten dat ze het niet alleen konden, niet in Irak, niet in Afghanistan. De regering-Obama bouwt dus min of meer voort op een tendens die al zichtbaar was in de laatste jaren van het regime-Bush. Obama maakt het alleen beter zichtbaar en hij trekt de lijnen verder, consequenter door.’

Ondertussen heeft de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, Hillary Clinton, bij haar bezoek aan China direct het belang van mensenrechten gerelativeerd. Hier boog een vertegenwoordigster van een fatsoenlijke democratie voor een afzichtelijk autocratisch bewind.

VERHAGEN ‘Dat valt te bezien. Ik heb niet gemerkt, ook niet in de gesprekken die ik met Clinton heb gevoerd, dat de Amerikanen op het punt van mensenrechten water bij de wijn willen doen. Integendeel, de VS willen op dat terrein juist actiever opereren, gezamenlijk met andere landen die de mensenrechten nastreven.’

We hebben toch allemaal kunnen noteren dat Clinton bij haar bezoek aan China het belang van mensenrechten relativeerde.

VERHAGEN ‘Niettemin bleek het tegendeel uit de gesprekken die ik met haar had. Wat telt is het feit dat de VS nadien een heel kritisch rapport over de mensenrechtensituatie in China publiceerden. Wel is het zo dat de politieke middelen om de mensenrechten te bevorderen anders zijn dan vroeger. Minder klaroengeschal, meer overleg. In de tijd dat Rusland aan de bedelstaf was, konden de mensenrechten daar op een andere, meer offensieve wijze aan de orde worden gesteld dan tegenwoordig, nu Europa van Rusland afhankelijk is als energieleverancier. Ik hoorde laatst iemand zeggen: “Het is zo slecht gesteld met de mensenrechten daar, wij moeten dat contract met Gazprom maar niet hebben.” Mijn wedervraag is dan of het met de mensenrechten in Rusland beter zou zijn gesteld als we dat contract met Gazprom niet willen. Nee, natuurlijk. Het is eerder andersom. Juist dankzij het feit dat we een handelsrelatie hebben met zo’n land, kunnen we de mensenrechten aan de orde stellen, druk uitoefenen om de rechtsstaat te verbeteren, de doodstraf aan de kaak stellen. Dat doen wij in China, dat doen we in Rusland. Juist vanwege onze handelscontacten, vanwege het feit dat zij onze investeringen nodig hebben en wij hun gas, is verbetering van de individuele rechten van de mens mogelijk. Dat is heel effectief.’